

8 . Figa | Comuna: Beclean | Județ: Bistrița-Năsăud | Punct: Băile Figa | Anul: 2013

Anul: 2013

Cod RAN: 32492.02

Perioade: Preistorie

Epoci: Preistorie

Tipuri sit: locuire

Categorii sit: Neatribuit

Autori: Dan Lucian Buzea, Anthony F. Harding, Valerii Kavruk, Bogdan Petru Niculică, Călin Dan Ștefan, Maria Magdalena Ștefan, Radu Zăgreanu, (Mateș) Kovacs Adela, Constantin Emil Ursu, Alexandru Popa, Karl-Uwe Heussner, Alexander Mülle

Instituții: Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, University of Exeter, UK, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, Muzeul Bucovinei, Suceava, SC Digital Domain SRL București, SC Digital Domain SRL București, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, Muzeul Bucovinei, Suceava, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, Laboratorul de Dendrocronologie de la Institutul Arheologic German, Berlin, Laboratorul de Dendrocronologie de la Institutul Arheologic German, Berlin

Raport

Poziția geografică a Sitului arheologic Băile Figa este situat pe teritoriul orașului Beclean (jud. Bistrița-Năsăud) – între cartierul Podirei și satul Figa-nota 1 , în vecinătatea nemijlocită a stațiunii balneare omonime (Pl. 1/1). Istoricul cercetării Situl a fost descoperit în anul 1977 și consemnat pentru prima oară în 1988-nota 22 . În perioada 2006-2012, colectivul de cercetare româno-britanic coordonat de Valerii Kavruk și Anthony F. Harding a realizat în cuprinsul sitului și împrejurimi cercetări arheologice sistematice și preventive. Aceste cercetări au descoperit numeroase vestigii ale exploatarei sării, din epoca bronzului, epoca fierului, perioada medievală timpurie și perioada modern-nota 3 . Obiectivele cercetării În anul 2013 cercetarea a urmărit trei obiective: - Extinderea S.XV (sectorul central-sudic al sitului), în scopul elucidării contextului din care provin troacele și scara descoperite anterior (în 1977, 2007 și 2008) în acel loc; - Extinderea S.XXIII (sectorul central-nord-estic al sitului), în scopul dezvelirii structurilor de lemn cercetate parțial în timpul campaniei din 2012. - Prelevarea probelor de lemn în vederea datării acestora prin metoda dendrocronologică și radiocarbon. Descrierea cercetărilor din campania 2013 Inițial, S. XV (2 x 3 + 2 x 2 m) a fost deschisă în anul 2008, în sectorul central-sudic al sitului, în imediata apropiere a locului în care în 1977 și 2007, în albia Pârâului Sărat, au fost descoperite două troace (nr. 1 și nr. 4)4 . Cercetările efectuate în 2008 au dezvelit cea mai mare parte a troacei nr. 4 și parțial o scară de lemn (Pl. 3/1), alături de multe alte obiecte. Elucidarea contextului, în care se află acestea, impunea extinderea considerabilă a secțiunii. Din lipsa fondurilor, cercetările au fost întrerupte și, în scopul protejării, vestigiile de lemn au fost învelite cu pânză și folie, iar secțiunea astupată cu nămol. În anul 2013, datorită fondurilor puse la dispoziție de Muzeul Bucovinei, lucrările în S. XV au putut fi reluate. Noul perimetru al S. XV (8 x 8 m) a cuprins albia și ambele maluri ale Pârâului Sărat din jurul săpăturii din 2008 (Pl. 1/2). Malurile pârâului în zona cuprinsă de S. XV se înalță deasupra albiei pârâului cu 5 m și prezintă pante accentuate (de cca. 45-60°). Săpăturile efectuate în 2013 au ajuns la adâncimi diferite: 1,2 m de la suprafața terenului în partea sud-vestică și 4,7 m de la suprafața terenului în partea nord-estică. În partea vestică a S. XV (la vest de pârâu), de-a lungul peretelui vestic al secțiunii, săpăturile au ajuns la roca nativă de sare gemă (ad. de la suprafața actuală a terenului: în N = 1,5 m, în S = 1,7 m). Nivelul rocii de sare coboară în pantă accentuată (sub unghiul de cca. 30-40°) spre est. În partea estică a secțiunii, săpăturile nu au atins nivelul rocii, astfel încât nu s-a reușit stabilirea configurației complete a zăcămintului de sare în perimetrul cercetat. Stratigrafia a S. XV Examinarea profi lelor stratigrafice a scos în evidență 5 unități stratigrafice ce majore, după cum urmează, de sus în jos: - strat vegetal (0-0,2 m); - sol gălbui mixt format din lut, nisip și pietriș (0,2-0,5/0,8 m); - lut galben tasat (0,5/0,8-1,2/1,5

m); - nămol (1,2/1,5-1,8/2 m); - roca de sare (de la 1,2/2 m în jos în partea vestică). Vestigiile arheologice descoperite în S. XV sunt concentrate aproape exclusiv în stratul de nămol.

Descoperiri În cuprinsul S. XV au fost descoperite 2 structuri de lemn in situ; 2 aglomerări de elemente de lemn provenind, după toate aparențele, de la construcții distruse – ambele în poziție secundară; mai multe elemente izolate de la construcții de lemn, în poziție secundară; artefacte izolate. Structuri de lemn in situ Structura 1-XV-2013. În partea de E a S. XV, în stratul de nămol a fost descoperită și parțial dezvelită o structură delimitată de un perete cu contur circular, format din nuiiele împletite și pari verticali înfiți în nămol (Pl. 2/1). Partea dezvelită a acestei structuri este de formă semicirculară cu diametru de cca. 1,8 m. În interiorul acestui perimetru, aproximativ în centru, cu cca. 0,7 m mai jos de vârfurile superioare ale parilor gardului exterior, a fost descoperit un alt perete format din nuiiele împletite, cu conturul paralel celui exterior. Peretele interior are suprafața cu diametru de cca. 0,9 m (Pl. 2/2). Cercetarea Structurii 1-XV-2013 nu a fost finalizată. În scopul conservării, elementele de lemn au fost învelite cu pânză și folie, iar toată Structura a fost acoperită cu nămol. Structura 2-XV-2013. În partea de nord a S. XV, în imediata vecinătate estică a pâraului, a fost dezvelit parțial un gard sau perete format din scânduri de stejar înfipte în sol până la roca de sare; aceleași structuri pare să îi aparținut și un gard din nuiiele împletite care continuă spre nord, dincolo de perimetrul secțiunii. Această structură a fost urmărită pe o lungime de 4 m. Ea continuă și spre SE – în direcția Structurii 1-XV-2013. Cercetarea, nefiind finalizată, nu s-a reușit stabilirea raportului între cele două structuri. Aglomerarea 1-XV-2013. În colțul NV al S. XV, direct pe roca de sare, a fost dezvelită o aglomerare de elemente de lemn având suprafața de cca. 2 (N-S) x 4 m (V-E). Ea a fost formată din 12 pari masivi cu urme de prelucrare, lungi până la 3,7 m, culcați direct pe roca de sare, orientați V – E. Parii sunt suprapuși de o aglomerare formată din nuiiele și crengi subțiri, toate în poziție orizontală. Printre aceste elemente au fost descoperite două legături de nuiiele răsucite, o lopățică și un obiect în forma de sabie, ambele de lemn. După toate probabilitățile, această aglomerare, depășește perimetrul săpăturii, extinzându-se spre nord. Aglomerarea a fost demontată, toate elementele acesteia fiind transportate la Laboratorul de Restaurare a Muzeului Bucovinei. Aglomerarea 2-XV-2013 (2 m E-V x 3 m S-N). În colțul SV al S. XV, la 0,7 m deasupra rocii de sare, a fost dezvelită o aglomerare de elemente de lemn cu urme de prelucrare. Aceasta este formată din doi bușteni masivi, paraleli, ai căror capete sudice intră sub peretele de sud a secțiunii (L părții dezvelite = 2,7 m, gr. maximă = 0,12 m), orientat N – S, precum și de o aglomerare formată din 12 bușteni mai mici și pari (L = 0,4-0,6 m, gr. maximă = 0,5-0,9 m) ce suprapun partea nordică a acestora. Elemente izolate de la structuri de lemn, aflate în poziție secundară În vecinătatea imediată a structurii 1-XV-2013 se află au numeroși pari și stâlpi, aflați în poziție secundară. În această fază a cercetărilor nu s-a putut stabili raportul dintre aceștia și structura 1-XV-2013. Totodată, în mai multe locuri din S. XV, în stratul de nămol, au fost descoperite mai multe fragmente de pari, scânduri și nuiiele, aflate în poziție secundară (Pl. 3/2). Artefacte În cuprinsul S. XV au fost descoperite o serie de artefacte de lemn (3 troace, o scară, 4 jgheaburi, 3 lopățele ș.a.); de piatră (3 ciocane de minerit) și ceramică (câteva fragmente de vase ceramice lucrate fără roată). Troace În cuprinsul S. XV au fost dezvelite 4 troace (nr. 1 – descoperită încă în 1977 și excavată în 2005; nr. 4 – descoperită în 2007, dezvelită parțial în 2008 și integral în 2013; nr. 5 și nr. 6 – descoperite și dezvelite integral în 2013). Acestea se află aproximativ în linie dreaptă ce traversează S. XV pe diagonală – din colțul SV până la cel NE și la distanțe relativ egale între ele. Lângă fiecare troacă se află un jgheaburi de lemn. Troaca nr. 4. A fost descoperită în albia pâraului, în partea sud-vestică a S. XV, la 1 – 1,5 m nord de troaca nr. 1. Se află în poziție oblic-verticală, cu capătul superior la suprafață (distrus) și cel inferior aflat în nămol (păstrat integral). Corpul troacei a fost confecționat dintr-un trunchi de copac (stejar), având L = 1,68 m, LA = 0,5 m. Fundul troacei, pe linia sa mediană, a fost perforat cu orificii de formă pătrată (s-au păstrat 13 orificii), în acestea fiind inserate 12 cepuri din lemn perforate axial. Cepurile au capetele superioare de formă relativ circulară a căror lățimea depășește lățimea orificiilor în care sunt inserate. Jumătatea superioară a piciorului, cepurile au secțiunea pătrată (cu dimensiunile egale ale orificiilor în care sunt inserate). Capetele inferioare sunt tronconice. În interiorul troacei se află cel puțin 35 de nuiiele lungi de cca. 60 – 70 cm. Acestea sunt de două tipuri (în număr aproximativ egal): primul cuprinde nuiiele despicate longitudinal, aproximativ până la jumătatea lungimii lor; cel de-al doilea tip („ace”) cuprinde nuiiele întregi cu un vârf ascuțit înfășurat cu fire de cânepă (?). După toate probabilitățile, „acele” au fost folosite pentru închiderea orificiilor axiale ale cepurilor, iar nuiielele despicate, fiind culcate transversal pe marginile gurii troacei, susțineau „acele” care erau prinse de despicăături (Pl. 4/1). Troaca nr. 5.

A fost descoperită în colțul de N-E al S.XV, în poziție orizontal-oblică. Capătul ei superior era închis și, întrucât se află în stratul de lut uscat, puternic s-a deteriorat. Restul troacei, află în nămol, s-a păstrat mult mai bine. Corpul troacei a fost confecționat dintr-un trunchi de copac (L. totală = 3 m; LA fundul cioplit = 18 - 25 cm; LA laturii troacei, cât se observă = 40 cm). Fundul troacei, pe linia mediană, a fost perforat cu 15 orificii de formă pătrată, în care au fost inserate cepuri din lemn perforate axial, similare cu cele ale troacei nr. 4. Dintre cele 13 cepuri s-au păstrat în poziție 9 bucăți (Pl. 4/2). Troaca nr. 6. A fost descoperită în partea de N-V al S.XV. Ea se află între stratul de lut și nămol, în poziție orizontală. A fost confecționată dintr-un trunchi de copac (L. totală = 1,50 m. D. max. = 40 - 50 cm; Gura jgheab = 115 cm; D capăt SE = 40 cm; D capac = 30 cm; capăt NV = 45 - 50 cm). La ambele capete ale troacei, în vechime, a fost înlăturat miezul trunchiului, astfel încât troaca avea forma tubulară. Golurile de la ambele capete ale troacei au fost închise cu discuri de lemn decupate din scânduri, etanșarea închiderii asigurându-se prin inserarea fișelor de lemn între discurile și corpul troacei. Fundul troacei, pe linia mediană a fost perforat cu 7 orificii de formă pătrată în care au fost inserate cepuri din lemn similare cu cele ale troacelor nr. 4 și 5. Dintre cele 7 cepuri inițiale s-au păstrat 4 cepuri în poziție (Pl. 4/3). Jgheaburi. În imediata apropiere a troacelor au fost descoperite 4 jgheaburi de lemn, întregi sau fragmentare – câte unul lângă troacele nr. 4 și 6 și două lângă troaca nr. 5. Unelte de piatră. În cuprinsul S.XV, în stratul de nămol, fără contexte relevante, au fost descoperite 3 ciocane de piatră de minerit. Unelte de lemn. În cuprinsul S.XV, în stratul de nămol, fără contexte relevante, au fost descoperite 5 lopățele, 1 mai, o covată, 2 ciocane, 7 cepuri de la troace, 3 legături din nuiele, 1 obiect în formă de sabie ș.a. Fragmente ceramice. În cuprinsul S. XV au fost descoperite 4 fragmente de vase ceramice, toate lucrate fără roată. Un singur fragment – de la un vas cu marginea buzei decorată cu caneluri oblice și având suport-apucător pe umeri – este expresiv din punct de vedere tipologic: după toate aparențele aparține culturii Gáva.

Cronologie În prezent, pentru încadrarea vestigiilor din S.XV sunt disponibile câteva datări obținute prin metode științifice. Astfel, troaca nr. 1, conform datărilor ¹⁴C, efectuate la Laboratorul din Groning, se încadrează în jurul 1000 cal BC; troaca nr. 4, conform datărilor radiocarbon, efectuate la Laboratorul din Oxford, datează din 2699±29 BP-nota 5. La acestea se adaugă rezultatele datărilor prin metoda dendrocronologică efectuate de Laboratorul de Dendrocronologie de la Institutul Arheologic German de la Berlin: conform acestora, 3 probe (scânduri de stejar de la Structura 2-XV-2013) datează din anii 995, 996 și 980 a. Chr. În aceste condiții, atribuirea fragmentului ceramic sus-menționat culturii Gáva pare plauzibilă. Interpretarea preliminară a rezultatelor cercetărilor efectuate în S.XV Cercetările din S. XV au scos în evidență un context arheologic relevant în vederea reconstituirii felului în care la exploatarea sării au fost folosite troacele. Întâi de toate, pentru prima oară de când au început cercetările de la Băile Figa, în același context au fost descoperite: masivul de sare află la adâncimea mică, troace și jgheaburi dispuse în lanț, o scară, structuri cu garduri circulare din nuiele împletite, structuri cu garduri sau pereți din scânduri verticale, precum și ciocane de minerit. Până în prezent, la Băile Figa elementele de acest fel au fost asociate doar parțial. Totodată, pentru prima dată la Băile Figa a fost găsit un fragment ceramic de certă apartenență la cultura Gáva. Această asociere vine în sprijinul ipotezei conform căreia, troacele trebuie să fi funcționat în lanț –nota 6, că ele au fost folosite la exploatarea sării geme –nota 7- (minerit la mica adâncime-nota 8). Datările obținute, precum și fragmentul ceramic amintit sugerează că printre participanți, la exploatarea sării, au fost și comunități ale culturii Gáva. Structurile află în apropierea acestor troace, în cazul în care se va confirma ipoteza utilizării troacelor pentru havarea masivului de sare cu ajutorul jeturilor de apă, puteau fi parte a sistemului de stocare provizorie a sării extrase. Totodată, contextul descoperit nu exclude posibilitatea ca aceste troace să fi fost folosite pentru un proces diferit, și anume pentru ridicarea concentrării sălinei prin transferul succesiv al acesteia dintr-o troacă în alta, caz în care Structura 1-XV-2013 ar fi putut să servească pentru acumularea sălinei. Decisivă în acest sens va fi continuarea cercetărilor în S. XV care vor fi în măsură să arate dacă sub lanțul de troace și jgheaburi descoperite în S. XV, în masivul de sare există sau nu urme de extragere a sării geme (de exemplu, cavități de origine antropică). Secțiunea XXIII (S.XXIII). S.XXIII (8 x 6 m) a fost deschisă în anul 2012 în sectorul central-nord-estic al sitului pe malul drept al afluentului principal al Pârâului Sărat-nota 9. În 2012, în partea de NV a S.XXIII, în albia și pe ambele maluri ale afluentului, a fost descoperită și parțial dezvelită o grupare de obiecte de lemn care depășea perimetrul secțiunii. În cadrul acestei grupări se observau: un jgheab de mari dimensiuni care traversa afluentul; un obiect compus, alcătuit dintr-o scândură arcoidală cu patru orificii

cii (circulare la capete și rectangulare pe mijloc), în unul dintre aceste orifi cii fi ind inserat capătul unei scânduri drepte-nota 10; o serie de pari și scânduri, dintre care unele se afl au în poziție verticală în situ, iar altele, dispuse orizontal-oblic, în poziție secundară. În 2013, în scopul dezvelirii complete a acestei grupări, S.XXIII a fost extinsă spre SV și NE cu 24 mp (3 m x 8 m). Săpăturile efectuate în 2013 au ajuns la adâncimi (de la suprafața terenului actual) diferite: între 2,30 m la peretele nord-estic și 1,20 m la peretele vestic. Săpăturile nu au ajuns la stratului steril. Stratigrafi a Studierea profi lelor stratigrafi ce a scos în evidență următoarele unități stratigrafi ce, de sus în jos: - strat vegetal (0 – 0,2 m) - pământ mixt (lut și pietriș) de nuanță gălbuie (0,2 – 0,6/0,7 m) - pământ negru-cenușiu (0,6/0,7 – 0,9/1,1 m) - nămol de nuanță cenușie spre negru (de la 0,9/1 m în jos) Descoperiri Săpăturile efectuate în 2013 au dezvelit parțial o structură de lemn, cea mai mare parte a unei aglomerări de elemente de lemn afl ate în poziție orizontal-oblică, 9 artefacte de lemn și 51 fragmente ceramice. Structura 1-XXIII-2013 Partea dezvelită a structurii se afl a pe malul stâng (vestic) al afl uentului și era alcătuită dintr-un gard sau perete relativ paralel față de cursul apei (SE – NV) format din 9 scânduri verticale de stejar înfi pte în sol. Elemente in situ aparținând altor/altei structuri: 2 pari masivi izolați înfi pți în sol descoperite, unul în colțul nord-estic, iar altul, în imediata vecinătate a peretelui nord-vestic al secțiunii. Aglomerarea 1-XXIII-2013 Aglomerarea de cca. 2,5 (SV – NE) x 1,6 (NV – SE) m) ocupă colțul NVV al secțiunii. Ea a fost alcătuită din diverse elemente de construcție de lemn afl ate paralel între ele (NE – SV), dintre care au fost dezveliți 4 pari masivi, lungi între 2 și 4 m, 2 scânduri, din care una deosebit de mare (lăț de cca 0,35 m și lungă de peste 4 m), iar alta lungă de 1,6 m lăț de 0,15 m. Toate aceste elemente au urme de prelucrare, inclusiv decupări și/orifi cii necesare îmbinării cu alte elemente. În jumătatea de NE, aceste elemente au fost suprapuse de o aglomerare compactă de nuiele și ramuri mici. Elemente izolate de construcții de lemn: 8 piese. Artefacte de lemn: 9 piese, cuprinzând: 2 cepuri fragmentate longitudinal pe jumătate, în poziție secundară (Pl. 6/2), o pană, o împletitură, o lopată de mari dimensiuni și o lopățiță. Elemente izolate de construcții de lemn. În cuprinsul secțiunii au fost descoperite în poziție secundară 8 pari. Artefacte de lemn În cuprinsul secțiunii, în poziție secundară, au fost descoperite câteva artefacte, printre care un jgheab, un obiect masiv confecționat dintr-o scândură, cu ambele capete subțiate, 2 fragmente de cepuri (Pl. 6/2), o pană, o împletitură și o lopățiță. Jgheabul (2,5 x 0,5 m) suprapunea urmele structurii 1-XXIII-2013 și traversa cursul afl uentului. Fragmente ceramice. În cuprinsul secțiunii au fost descoperite 51 fragmente ceramice din epoca bronzului. Cronologia S. XXIII În prezent sunt disponibile rezultatele datării prin metoda dendrocronologică a 8 probe de lemn (stejar), efectuate de Laboratorul de Dendrocronologie de la Institutul Arheologic German de la Berlin de la Berlin. Conform acestora, cele 8 probe datează între 1122 și 962 a. Chr., majoritatea încadrându-se între anii 1056 și 999 a. Chr. Nu au fost obținute încă date relevante privind vârsta Aglomerării 1-XXIII-2013 și a jgheabului. Toate materiale descoperite în anul 2013 în S.XV și toate elemente de lemn descoperite în S.XXIII, cu documentația aferentă, se află în prezent la Muzeul Bucovinei, în vederea conservării și restaurării.

Note

- 1-Kavruk V., Buzea D. L., Kovács A., Ștefan D., Constantin C., Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, 2013.
- 2 I. Chintăuan, I. Russu, Considerații cu privire la utilizarea sării și apelor sărate din nord-estul Transilvaniei, în: *File de Istorie*, 5, Bistrița, 1988. p. 238-277.
- 3 Harding A. Kavruk V., *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, Budapest, Archaeolingua, 2013
- 4 Harding A., Kavruk V., A prehistoric salt production site at Băile Figa, Romania. În: *Eurasia Antiqua* 16, 2010, p. 142.
- 5 Harding A., Kavruk V., *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, Budapest, Archaeolingua, 2013, p. 117, Table 4.2 Radiocarbon Dates from Băile Figa.
- 6 Cavruc V., Considerații privind schimbul cu sare în mileniile VI-II î. Hr. în spațiul carpato-dunărean, în *Tyragetia s.n.*, vol IV (XIX) nr. 1, 2010, p. 22
- 7 Preisig 1877: E. Preisig, *Geschichte des Máramaros Bergbaues*. Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen, 25/28-30, 1877, 11-13, 21-23, 301-303

8 Kavruk V., Buzea D. L., Kovács A., Ștefan D., Constantin C., Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, 2013, p. 53

9 Harding A., Kavruk V., *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, Budapest, *Archaeolingua*, 2013, p. 87-93.

10 Kavruk V., Buzea D. L., Kovács A., Ștefan D., Constantin C., Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, 2013, p. 52-53.

Informații suplimentare online

[Raportul 5979 din cronica.cimec.ro](http://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://mapserver.cimec.ro)
